

KS. JÓZEF KUDASIEWICZ

ŚP. KS. PROF. EUGENIUSZ DĄBROWSKI
(1901—1970)

Dnia 8 IV 1970 r. umarł nagle na atak serca Ks. Eugeniusz Dąbrowski, doktor teologii, doktor nauk biblijnych, były profesor egzegezy Nowego Testamentu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, członek Międzynarodowego Towarzystwa Studiów Nowotestamentalnych (Studiorum Novi Testamenti Societas).

Ks. Dąbrowski urodził się w Warszawie w 1901 r. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Warszawskim Seminarium Metropolitalnym i na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. W 1926 r. otrzymuje stopień doktora teologii na podstawie rozprawy *Pojęcie Trójcy Świętej u Augusta Cieszkowskiego*. W następnym roku praca ta ukazuje się we Lwowie jako przedruk z „Przeglądu Teologicznego”. Po ukończeniu studiów w kraju udaje się na roczny pobyt do Anglii, gdzie na uniwersytecie w Oxfordzie i Cambridge studiuje głównie język angielski. Następnie przez 3 lata (1926—1929) odbywa specjalistyczne studia biblijne w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie, uzupełniając je półroczną podróżą naukową po Bliskim Wschodzie. Owocem tej podróży była książka *Na szlakach działalności Chrystusa w Palestynie* (Warszawa 1932).

Po powrocie do kraju otrzymuje nominację na profesora Pisma św. w Warszawskim Seminarium Metropolitalnym, gdzie pracuje przez 15 lat (1929—1944). W 1932 r. habilituje się na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Przemienienie Chrystusa według Ewangelii synoptycznych*. Praca ta ukazała się drukiem rok wcześniej w Warszawskich Studiach Teologicznych. Po habilitacji obejmuje zajęcia na Uniwersytecie Warszawskim. Jako dobrze zapowiadający się naukowiec i pisarz otrzymuje Ks. Dąbrowski stypendium funduszu Kultury Narodowej na odbycie specjalnych studiów w École des Hautes Études w Paryżu. W 1938 r. doktoryzuje się z zakresu bibliistyki w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie na podstawie rozprawy *La Transfiguration de Jésus*. Praca ukazuje się drukiem w serii naukowej tegoż Instytutu (Scripta Pontificii Instituti Biblici) w 1939 r. Przez długie lata Ks. Dąbrowski jest jedynym Polakiem posiadającym doktorat nauk biblijnych.

Już w pierwszym okresie pracy naukowej Ks. Dąbrowski rozwinął szeroką działalność pisarską i wydawniczą. Do ważniejszych publikacji tego okresu — obok wyżej wspomnianych — należą: *Historyczność zapowiedzi prymatu Piotra w świętym krytyki i filologii* (Sprawy Biblijne, 16, Poznań 1933), *Chryścianizm a judaizm* (Warszawa 1935), *Proces Chrystusa* (wyd. 2, poprawione i uzupełnione, Warszawa 1935), *Św. Paweł w Atenach (Dz 17, 16-34)* (Warszawa 1936), *Historia religii. Zagadnienia wybrane (dla prywatnego użytku słuchaczy)*, Warszawa 1938, *Ewangelie. Ich powstanie i rodzaj literacki* (Warszawa 1938) oraz głośna przed wojną książka pt. *Chrystus* (Warszawa 1930).

Wybuch II wojny światowej w 1939 r. otwiera nowy okres w działalności naukowej Ks. Dąbrowskiego. Trudne lata okupacji niemieckiej, w czasie której dwukrotnie był więziony na Pawiaku, poświęca prawie w całości głównemu dziełu swego życia, za które uważał przekład Pisma św. Nowego Testamentu. Tłumaczenia tego dokonał z łacińskiej Wulgaty. W 1947 r. ukazuje się w Wydawnictwie św. Wojciecha w Poznaniu pierwsze pełne wydanie pt. *Pismo św. Nowego Testamentu. Wstęp, nowy przekład z Wulgaty, komentarz*. „Tu tylko zaznaczę — informuje Ks. Dąbrowski w przedmowie — że zdążając śladem św. Hieronima, usilnie się starałem, aby język mego przekładu harmonizował z tradycją biblijnego języka polskiego, zachowując jego namaszczenie i powszechnie zrozumiałe archaizmy”. Przekład ten na przestrzeni dwudziestu lat (1947—1967) rozszedł się w dwumilionowym niemal nakładzie w kraju, jak również wśród Polonii zagranicznej. „W okresie minionego dwudziestolecia — informuje sam tłumacz¹ — przekład ten w różnej formie wydawano wielokrotnie: dotychczas ukazało się trzynaście wydań całego Nowego Testamentu; dziewiętnaście wydań *Ewangelii i Dziejów Apostolskich*; cztery wydania *Życia Jezusa Chrystusa w opisie Ewangelistów* w latach 1951—1957, jedno wydanie *Lekcji i Ewangelii na wszystkie niedziele i święta całego roku* (Poznań 1951) oraz *Listów św. Pawła Apostoła* (Warszawa 1952). Oprócz tego przekład ten wydano w formie *Synopsy łacińsko-polskiej czterech Ewangelii* (Poznań 1955) oraz *Konkordancji podręcznej Pisma świętego Nowego Testamentu* (Poznań 1955). Wymienić tu również należy cztery wydania *Ewangelii według św. Łukasza* oraz jedno wydanie drukiem Braille'a dla niewidomych *Ewangelii według św. Mateusza* (Poznań 1962)”. Na uwagę zasługuje również „Wydanie Tysiąclecia” Nowego Testamentu przeznaczone „na użytek szerokich rzesz przebywających w różnych częściach świata Polaków”. Słowo wstępne do tego wydania napisał ks. kard. Stefan Wyszyński.

Drugim wielkim dziełem Ks. Dąbrowskiego, nad którym również pracował w czasie II wojny światowej, były *Dzieje Pawła z Tarsu* (wyd. 2, poprawione, Warszawa 1953). „Praca niniejsza — informuje we wstępie autor — zawiera opis dziejów Pawła, tak jak je autor poprzez dokumenty i pomniki przeszłości dostrzec zdołał”. Obok dwóch wydań tej tzw. przez autora editio maior ukazały się również dwie editiones minores (Poznań 1951 i 1952).

Trzeci, najbardziej płodny okres działalności naukowej, edytorskiej i przekładowej w życiu Ks. Dąbrowskiego otwiera r. 1954. Wtedy rozpoczyna on pracę naukowo-dydaktyczną jako profesor egzegezy Nowego Testamentu na sekcji biblijnej Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W ciągu 5-letniej pracy na KUL-u obok zajęć dydaktycznych inicjuje i prowadzi szereg przedsięwzięć o dużym znaczeniu dla uczelni i dla polskiej bibliistyki. W 1955 r. obejmuje redakcję komentarza do Nowego Testamentu: *Pismo święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Wstęp—Przekład z oryginału—Komentarz*. Ks. Dąbrowski opracowuje wytyczne i doбира współpracowników². Pracę tę prowadzi przez 15 lat (1955—1970), wydaje w tym czasie 8 tomów, z czego 4 w jego własnym opracowaniu. Są to: *Nowy Testament na tle epoki. Geografia—Historia—Kultura* (2 tomy, Poznań 1958, wyd. 2, 1965), *Dzieje Apostolskie. Wstęp—Przekład z oryginału—*

¹ Ks. E. Dąbrowski, *Dzieje jednego przekładu*, „Tygodnik Powszechny”, 21 (1967), nr 13 (948), s. 3; tenże, *Mój przekład Nowego Testamentu. Odpowiedź recenzentom*, „Ate-neum Kapłańskie”, 40 (1948) 287—298.

² Por.: *L'Écriture Sainte du Nouveau Testament en 12 Volumes. Tradition polonaise d'après le texte original avec un commentaire exégétique et théologique sous la direction d'Eugène Dąbrowski*, [W:] *Listy do Koryntian. Wstęp—Przekład z oryginału—Komentarz opracował ks. Eugeniusz Dąbrowski*, Poznań 1965, s. 529—538.

Komentarz (Poznań 1961), *Listy do Koryntian. Wstęp—Przekład z oryginału—Komentarz* (Poznań 1965). W 1956 r. jest jednym z głównych organizatorów wykładów dla duchowieństwa, jakie co roku w dniach 21—23 VIII odbywają się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Tematem wykładów było „Pismo święte w duszpasterstwie”. Materiały tych wykładów ukazały się drukiem pod redakcją Ks. Dąbrowskiego w Wydawnictwie Towarzystwa Naukowego KUL (1958). W czasie profesury na KUL-u bierze również czynny udział w pracach przygotowawczych nad *Encyklopedią Katolicką*. Na seminarium Nowego Testamentu, prowadzonym przez Ks. Dąbrowskiego, doktoryzuje się pod jego kierunkiem w 1957 r. dwóch księży z sekcji biblijnej Wydziału Teologicznego KUL: ks. Jan Łach na podstawie rozprawy *Ostatnia wieczerza w świetle dokumentów z Qumran* oraz ks. Józef Kudawicz na podstawie pracy *Geneza symboliki małżeństwa w eklezjologii św. Pawła*³.

Praca naukowa, wydawnicza i przekładowa w tym okresie jest wszechstronna. Na pierwszym miejscu — poza wspomnianą redakcją komentarza do Nowego Testamentu — należy postawić prace redakcyjno-edytorskie. W 1957 r. ukazuje się pod redakcją Ks. Dąbrowskiego praca zbiorowa *Religie świata*. Do pracy tej zdołał nawet zaangażować szereg wybitnych badaczy zagranicznych, jak N. Turchi, W. Nagae, T. Tentori. Sam do dzieła tego opracował religie Wschodu, religię Izraela oraz świat starożytny na progu chrześcijaństwa. W 1962 r. ukazują się *Religie Wschodu* Ks. Dąbrowskiego z rozprawą wstępną ks. E. Bulandy i słownikiem religologicznym ks. B. Radomskiego. Z inicjatywy Ks. Dąbrowskiego i pod jego naczelną redakcją ukazuje się w 1961 r. dwutomowa *Podręczna Encyklopedia Biblijna*, dzieło 19 polskich biblistów i historyków. Dedykowano ją „ku uczczeniu i uświetnieniu wielkiej i drogiej narodowi rocznicy »Poloniae Sacrum Millennium«”. Następnie inicjatywie i staraniom Ks. Dąbrowskiego zawdzięczamy pierwszy polski przekład z języka greckiego *Dawnych Dziejów Izraela* Józefa Flawiusza. Tłumaczenia dokonali Z. Kubiak i J. Radożycki. Ks. Dąbrowski jako redaktor całości opracował bibliografię, dwie rozprawy wstępne: *Józef Flawiusz, życie i dzieła i Kodeksy, wydania i przekłady „Antiquitates Judaicae”* oraz 3 apendiksy: *Testimonium Flavianum, Działalność Jana Chrzciciela i Śmierć Jakuba Apostoła w opisie Józefa Flawiusza*. Zabiegom redakcyjnym i edytorskim Ks. Dąbrowskiego zawdzięcza polska biblistyka wydanie *Studiów Biblijnych i Archeologicznych* (Poznań 1962), w których zebrał „studia z dziedziny biblistyki wielu uczonych zagranicznych o znanych nazwiskach i niejednokrotnie imponującym dorobku naukowym”.

W tym okresie twórczości naukowej nie zaniedbuje również ulubionej przez siebie pracy przekładowej. W 1961 r. ukazuje się *Pismo św. Nowego Testamentu. Wstęp—Nowy Przekład z języka greckiego—Komentarz*. Tak sam scharakteryzował specyfikę swego nowego przekładu: „Nie szczędziłem starań, aby w porównaniu z innymi współczesnymi przekładami polskimi przekład mój odznaczał się umiarem w modernizacji języka, oszczędnością słowa oraz troską o wyraz literacki, tradycyjny i jednocześnie współczesny, stapiający dorobek dawnych stuleci w jedno z potrzebami współczesnymi”.

Na uwagę zasługują jeszcze niektóre wznowienia z tego okresu. Dzięki nowym opracowaniom i poszerzeniom stanowią one w stosunku do poprzednich wydań dzieła prawie nowe. Tego typu wznowieniami są: *Prolegomena do Nowego Testa-*

³ Por.: ks. F. Gryglewicz, *Pięćdziesiąt lat sekcji biblijnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 15 (1968), z. 1, s. 12, 32; tenże, Ks. Prof. Eugeniusz Dąbrowski, „Zeszyty Naukowe KUL”, 13 (1970), nr 4, s. 93—95.

mentu (wyd. 3, zmienione i powiększone, Poznań 1960), *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym* (wyd. 3, zmienione i powiększone, Poznań 1965).

We wszystkich okresach swej twórczości naukowej Ks. E. Dąbrowski pilnie śledził nowe kierunki w bibliistyce oraz nowe odkrycia archeologiczne i informował o tym zawsze na bieżąco w swoich artykułach. Do tej dziedziny twórczości Ks. Dąbrowskiego można zaliczyć następujące pozycje: *Problemat Chrystusa we współczesnej literaturze katolickiej* (Poznań 1950), *Studia Biblijne* (Poznań 1952), *Glossy i odkrycia biblijne* (Warszawa 1954), *Odkrycia w Qumran nad Morzem Martwym a Nowy Testament* (Poznań 1961), *Sobór Watykański II a biblistyka katolicka* (Poznań 1967), *R. Bultmann jako krytyk Nowego Testamentu* („Znak”, 20 (1968) 606—641), *Nowy polski przekład Pisma św. z języków oryginalnych. Krytyczna ocena tzw. Biblii Tysiąclecia* (Londyn 1967). Do tego typu twórczości należą również *Konfrontacje* (Poznań 1970), które ukazały się jako opus posthumum. W dziele tym Ks. Dąbrowski bardzo krytycznie ustosunkował się do tzw. nowej teologii i egzegezy, występując jako obrońca „credo” Kościoła katolickiego.

Szkic ten nie zawiera pełnej bibliografii prac Ks. Dąbrowskiego ani też nie jest krytyczną oceną jego twórczości naukowej. Pracy tej dokonają potomni. Chodziło tylko o przypomnienie i zwrócenie na gorąco uwagi na sylwetkę naukową pierwszego polskiego doktora nauk biblijnych, któremu powojenna egzegeza polska w dużej mierze zawdzięcza swój dynamiczny rozwój. Kończąc ten pobieżny rys sylwetki twórczej Ks. Prof. Eugeniusza Dąbrowskiego, warto przytoczyć słowa Piusa XII zawarte w liście skierowanym do Ks. Dąbrowskiego przez Sekretariat Stanu 18 XII 1948 r. jako odpowiedź na wręczony Ojcu św. przekład Nowego Testamentu: „Reverende Domine [...] Laudabilem enim curam egisti [...], ut inde piorum fructuum vigens messis succrescat!”.

KS. JAN SZLAGA

VIII KONGRES BIBLISTÓW POLSKICH W WARSZAWIE

W dniach 25—27 VI 1970 r. w gmachu Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie odbył się VIII Kongres Biblistów Polskich. Przed rozpoczęciem obrad Kongresu, bibliści reprezentujący polskie ośrodki akademickie oraz seminaria diecezjalne i zakonne, wzięli udział we mszy św. celebrowanej przez ks. kard. Karola Wojtyłę, arcybiskupa krakowskiego. Po ewangelii homilię wygłosił ks. kard. Stefan Wyszyński, prymas Polski. W przemówieniu swoim Ksiądz Prymas zaakcentował potrzebę ciągłego doskonalenia warsztatu naukowego badań biblijnych, na których wyniki czeka zarówno duchowieństwo, jak i laikat. Pokładane w bibliistyce polskiej nadzieje spełnią się wówczas, kiedy badawczej pasji szukania nowych rozwiązań hermeneutycznych, egzegetycznych i teologicznych towarzyszyć będzie świadomość, że dokonywać się one mają in medio Ecclesiae, w kontekście konkretnych potrzeb Kościoła doby posoborowej. Po mszy św. ks. kard. Karol Wojtyła poinformował zebranych o dyrektywach Komisji Nauki przy Episkopacie Polski, dotyczących studium Pisma św. Z kolei głos zabrał rektor Akademii Teologii Katolickiej ks. prof. dr Józef Iwanicki, witając biblistów przybyłych na obrady, szczególnie zaś serdecznie gości zagranicznych: ks. prof. Heinza Schürmanna z Erfurtu, konsultora Papieskiej Komisji Biblijnej, i ks. prof. Josepha Coppensa z Lovanium, życząc wszystkim owocnych wyników spotkania. W imieniu Sekcji Biblistów Pol-